

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-96>

УДК 373.3/.5.016:82.161.2

Мельничук І.В., Толстолицька А.С.
Маріупольський державний університет**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ МАЛИХ ЕПІЧНИХ ФОРМ**

Анотація. У статті висвітлено доцільність використання педагогами-словесниками інноваційних технологій під час викладання курсу української літератури у закладах середньої освіти. Основна увага зосереджена на важливості активного пізнання учнів під час оволодіння новим матеріалом. Доведено, що сучасні освітні концепції здатні зробити процес вивчення української мови та прози більш цікавим та ефективним. Акцентовано на тому, що інновації допомагають досягти поставленої мети та сприяють кращому засвоєнню знань аудиторією. Наголошується на необхідності ретельного та обґрунтованого відбору новітніх методичних прийомів, що базувалися б на врахуванні вікових інтересів, індивідуальних потреб та психологічних особливостей учнів.

Ключові слова: інноваційні технології, методичні прийоми, мала художня проза.

Melnychuk Iryna, Tolstolutska Anastasiia
Mariupol State University**INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF TEACHING SMALL EPIC FORMS**

Summary. Creation of the New Ukrainian School means the transition from the traditional to the innovative paradigm of education. The article highlights the expediency of the use of modern technologies by teachers while teaching the course of Ukrainian literature in the institutions of secondary education. The emphasis is placed on the fact that innovations help to achieve the goal and contribute to students' assimilation of knowledge in a better way. Today, the teaching methods of Ukrainian literature represent a large number of educational technologies. The latest concepts that contribute to the successful study of small artistic prose include: cloud technologies, storytelling, scribing, interactive technologies, game technologies, suggestive learning technology, technology "Creating a Success Situation" and technology of collective learning. The main focus is on the importance of active knowledge of schoolchildren during the acquisition of new material in the context of active reformation of educational process. The necessity of continuous introduction of the latest methodical techniques and their thorough and well-founded selection based on the age-specific interests, individual needs and psychological peculiarities of the students is emphasized. It is proved that the most innovative methodological techniques in the modern educational sphere should be the priority. Their use is a significant factor in improving the lessons of Ukrainian literature at school and one of the ways to increase the productivity and effectiveness of the educational process in general. The latest technologies influence the formation of students' creative abilities, develop communication skills, logical and critical thinking, and are able to make the school learning process of Ukrainian literature more interesting and effective.

Keywords: innovative technologies, methodical techniques, small artistic prose.

Постановка проблеми. У чинній програмі для загальноосвітніх закладів зазначається, що метою вивчення української літератури в школі є формування компетентного читача; підвищення загальної освіченості молодого громадянина України, досягнення належного рівня сформованості, вміння долучатися через художню літературу до фундаментальних цінностей, культури, розширення культурно-пізнавальних інтересів школярів; сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації особистості в сучасному світі; виховання національно свідомого громадянина України; формування і ствердження гуманістичного світогляду особистості, національних і загальнолюдських цінностей [4, с. 3].

Актуальність цього дослідження обумовлюється активним реформування системи освіти (перехід від традиційної до інноваційної парадигми освіти) та створенням Нової української школи, у зв'язку з чим постає необхідність безперервного впровадження інноваційних технологій у процес навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед учених, які досліджували використання інтерактивних технологій та зробили вагомий внесок у методикі викладання літе-

ратури, варто відзначити О. Антипова, М. Курщина, В. Андреева, Р. Барта, К. Баханнова, Р. Грановську, О. Гофлера, С. Дем'янову, В. Паламарчук, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун. На розвиток методичної науки також вплинули В. Андрущенко, Т. Воробйова, Л. Даниленко, В. Довбищенко, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Н. Федорова, Л. Федулова, Р. Хмелюк та ін., які цікавилися реформуванням та новітніми тенденціями в освітній сфері.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, у зв'язку з впровадженням реформи «Нова українська школа» з 2018-2019 навчального року в усіх середніх школах в країні Міністерство освіти і науки України вимагає вдосконалення вже існуючих (запропонованих) методів і концепцій навчання та створення нових. Модернізація викладання педагогами-словесниками курсу української літератури має сприяти підвищенню рівня літературної компетентності учнів та створювати комфортні умови для навчання.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аргументувати доцільність застосування інноваційних педагогічних технологій викладання малих епічних форм на уроках української літератури у закладах середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. У чинних навчальних програмах з української літератури основний акцент зроблено на формуванні всебічно розвиненої особистості. Теоретики і практики методики викладання наголошують на тому, що література є невід'ємною частиною виховного процесу сучасного індивіда, та зазначають, що приблизно 70% обсягу змісту освітніх програм посідають прозові твори (це пояснюється тим, що епосу притаманні унікальні можливості висвітлення внутрішнього світу людини). Варто відзначити, що чи не найголовніша роль відведена саме малим епічним формам.

Сьогодні методика викладання української літератури в закладах середньої освіти налічує достатню кількість прийомів та методів (пасивних, активних, інтерактивних) навчання, інноваційних концепцій. Це дає змогу вчителю-словеснику на власний розсуд обирати (залежно від цілей та завдань уроку; рівня підготовки конкретного класу; вікових та психологічних особливостей учнів) потрібні моделі викладання для того, щоб успішно досягти провідної мети – підвищити рівень знань учнів та підтримати інтерес до предмету, а також створити необхідні умови для виховання та розвитку загальнолюдських цінностей та активної життєвої позиції в учнів.

Слід наголосити на тому, що у зв'язку з реформуванням освіти зростають вимоги до професійної підготовки та загальної культури педагога. У стилі роботи сучасного вчителя повинні домінувати принципи рівності позицій, відкритого зворотного зв'язку, довіри у спілкуванні, експериментування. Результат такої педагогічної моделі навчання полягає у тому, що учні перестають бути пасивними слухачами і стануть активними учасниками освітнього процесу.

До сучасних освітніх технологій, що сприяють успішному вивченню малої художньої прози, варто віднести:

Хмарні технології. Інтернет, ІТ-технології та комп'ютер є невід'ємними складовими сучасного освітнього процесу. Хмарні технології дають змогу отримати доступ усім користувачам Інтернету до потрібного сервера та використати його можливості.

Для того, щоб осучаснити процес вивчення малих епічних форм, вчитель-словесник може звернутися, наприклад, до таких хмарних сервісів: Cadoo, Glogster, ThingLink (онлайн-сервіси, з допомогою яких можна «намалювати» оригінальні інтерактивні плакати), LearningApps.org (мережевий сервіс для створення різноманітних інтерактивних вправ), Padlet (хмара, що надає можливість використовувати різні моделі (дистанційне, «перевернуте» навчання) та форми (групові, індивідуальні завдання) організації навчального процесу).

Хмарні технології якнайкраще сприяють творчому та професійному розвитку педагога, адже надають йому практично необмежені можливості (наприклад, можна створити власний сайт, канал, блог, влог, проводити вебіари, відео-конференції тощо).

Використання хмар – це еволюційний крок в системі освіти, що сприяє зацікавленню уроком і предметом в цілому та робить процес навчання відкритим, гнучким, універсальним та мобільним.

Сторітерінг. Сторітерінг (англ. Storytelling) – це ефективний інноваційний варіант неформального навчання, який був винайдений головою міжнародної компанії Armstrong International Девідом Армстронгом. Суть цієї новітньої технології у передачі інформації через розповідь певної історії.

У навчальному процесі сторітерінг виконує низку важливих функцій: навіювання (переконає у важливості того, про що йде мова), комунікації (активізує обговорення конкретних тем, сприяє підвищенню культури усного та писемного мовлення), об'єднання (спираючись на спільні погляди на певну ситуацію, учні згруповуються), емпатії (завичай, у реципієнтів сторітерінг викликає емоційне співпереживання).

Сторітерінг здатний допомогти учням краще засвоїти основні відомості стосовно літературного твору (наприклад, точно уявити час та події, які зображено в оповіданні чи новелі, образ героя тощо). Цей метод доречно використовувати і під час вивчення нової теми, і на етапі закріплення знань, і як домашнє завдання.

Скрайбінг. Скрайбінг (від англ. scribe – «розмічати») – це сучасна технологія, для створення мультимедійної презентації. Вона була винайдена британським художником Ендрю Парком. Суть її полягає у тому, що слова лектора паралельно супроводжуються відповідними зображеннями в реальному часі. Тобто учні одночасно чують і бачать приблизно одну й ту ж інформацію, а візуалізація, як відомо, завжди полегшує сприйняття.

Скрайбінг-презентацію доцільніше використовувати на етапі вивчення нового матеріалу. Вона якнайкраще допоможе педагогу зацікавити учнів, привернути їх увагу та мотивувати на подальше засвоєння теми.

Інтерактивні технології. Інтерактивне навчання передбачає постійну взаємодію педагога з учнями та учнів між собою. Головна мета технології – перетворити клас з пасивних слухачів на активних учасників освітнього процесу.

До найефективніших інтерактивних методів навчання, які можна застосовувати на уроках української літератури під час вивчення малої прози, слід віднести: акваріум, аналіз історій і ситуацій, дебати, дискусію, коло ідей, брейн-стормінг (або злива ідей, мозкова атака, мозковий штурм), синдикат.

Наприклад, вивчаючи психологічну новелу Миколи Хвильового «Я (Романтика)», учням 11 класу можна запропонувати наступні інтерактивні вправи:

- «Мікрофон»: на етапі актуалізації знань педагог може поставити класу питання: «Чому автор порівнює образ матері з образом Діви Марії?», або «Чому новела має присвяту «Цвітові яблуні?» тощо. Такий груповий мисленнєвий процес дасть змогу за короткий відривок часу почути від аудиторії максимальну кількість думок та допоможе залучити одинадцятикласників до активної роботи на уроці.

- «Аналіз історій і ситуацій»: на етапі сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу вчитель-словесник може запропонувати докладний розбір прочитаної історії. Головне завдання школярів – проаналізувати поведінку

героїв («Я», мати, доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат) та оцінити її наслідки.

Така інтерактивна вправа допомагає розвивати критичне мислення та виробити навички аналізу історій і ситуацій з урахуванням конкретних чинників та обставин.

- «Ланцюг асоціацій»: цей метод якнайкраще активізує увагу школярів, його можна застосовувати на будь-якому етапі уроку. Суть полягає у тому, що учень повинен декількома фразами висловити свої асоціації з приводу конкретного героя («Я», мати, доктор Тагабат, Андрюша, дегенерат), або твору в цілому.

- «Займи позицію»: цю вправу слід застосовувати під час вирішення спірного питання. Наприклад, вчитель-словесник може запропонувати учням прокоментувати фразу «Я»: «Я – чекіст, але і людина» [6, с. 269] та висловити власну позицію з приводу того, ким насамперед є головний герой – чекістом чи людиною.

Ігрові технології. Гра є нестандартною формою навчання. Вона допомагає педагогу зацікавити учнів, сформувати у них вміння поєднувати теоретичну базу знань з практичною діяльністю, й у невимушеній формі визначити рівень підготовки школярів.

Для перевірки знання тексту вчитель може використовувати наступні ігри: «Вірю – не вірю!», «Снігова куля», «Упізнай мене!» («Упізнай героя»), «Салат із казок», «Бюро знахідок» та багато інших.

Наприклад, вивчаючи новелу Григіра Тютюнника «Три зозулі з поклоном», учням 11 класу можна запропонувати такі ігрові вправи:

- «Упізнай мене!» («Упізнай героя»): вчитель-словесник може зачитати характеристику героя твору (наприклад, Марфи: «...Вона чула його, мабуть, ще здалеку, той лист; мабуть, ще з півдороги. І ждала. Прийде до пошти, сяде на поріжку – тонесенька, тендітна, у блазенькій, вишиваній сорочині й рясній спідничці над босими ногами, – і сидить, сяє жовтими кучерями з-під чорної хустки» [5, с. 112]), а школярі мають впізнати, про кого йде мова. У такій ігровій та невимушеній формі педагог легко зможе перевірити знання учнями героїв і відповідного самого тексту.

- «Снігова куля»: суть цього ігрового прийому полягає в тому, що школярі по черзі повинні доповнити незакінчену фразу педагога так, щоб утворився безперервний та зв'язний текст. Наприклад, учитель може запропонувати домислити речення: «Сила кохання Марфи...». Важливо, щоб не було повторів, тому однокласники мають дуже уважно слухати відповіді один одного. Така гра концентрує увагу учнів, активізує їх творчу увагу, розвиває комунікативні навички, зв'язність мови.

Слід зазначити, що найбільшою популярністю ігрові методи навчання користуються у початкових та середніх класах.

Технологія сугестивного навчання. Фундаментальною одиницею цієї концепції постає урок. Він складається з трьох основних частин: передсеансової (на етапі мотивації навчальної діяльності школярів та актуалізації опорних знань), сеансової (на етапі сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу) та постсеансової (на етапі закріплення та узагальнення вивче-

ного). Ключовим методом технології сугестивного навчання є релаксопедія. Головне завдання педагога – сконцентрувати увагу учня на конкретному питанні, «занурити» його у вивчення теми (твору) інтонацією, жестами, мімікою, поставою.

Така методика викладання здатна якнайкраще підвищити працездатність класу та допомогти йому успішно опанувати навчальний матеріал.

Технологія «Створення ситуації успіху». Сприятлива психологічна атмосфера в класі – запорука успішної реалізації навчальної, розвиваючої та виховної мети уроку. Досвідчений педагог завжди бачить нерозкриті можливості та вміння учнів. Його завдання – створити умови, в яких ці потенційні здібності реалізуються, надати моральну підтримку у разі необхідності, надихнути на навчальні досягнення, вселити віру у власні сили, допомогти досягнути бажаного успіху та відчутти від цього радість.

До ефективних методів, що допоможуть активізувати увагу учнів та створити «ситуацію успіху» під час вивчення малої прози, можна віднести: анонсування, обмін ролями, допомога друга, еврика, навмисна помилка.

Технологія колективного способу навчання. Цю освітню концепцію можна застосовувати під час викладання будь-якого шкільного курсу. Суть її полягає у тому, що вивчення та засвоєння матеріалу відбувається в динамічних групах, в яких домінують принципи взаємодопомоги, взаємоконтролю та взаєморозуміння. Згідно з цією методикою під час вивчення української малої прози однокласники можуть в парах вивчати зміст тексту, передавати один одному свої знання про твір, проводити літературні диктанти, обмінюватися цікавими завданнями тощо, тобто кожен навчає кожного.

Наприклад, під час вивчення новели Василя Стефаника «Новина», учням 10 класу можна запропонувати такі методи, що сприяють співпраці учнів:

- «Коло ідей»: суть методу полягає в тому, щоб залучити усіх учнів (шляхом поділу класу на малі групи) до обговорення неоднозначного питання (наприклад: «Чому автор, зображуючи дітовбивство, не засуджує Гриця Летючого?») за короткий відрізок часу, а після того, як час вичерпається – вислухати від кожної команди лише одну правильну, на їх думку, відповідь.

Основні завдання методу – встановити зв'язок між школярами, сформувати вміння працювати в команді, висловлювати свою думку, узагальнювати, визначати головне.

- «Дискусія»: на етапі закріплення вивченого матеріалу учитель-словесник може запропонувати учням колективно обговорити суперечливе питання, наприклад: «Гриць – злочинець чи жертва?».

- «Рекламна пауза»: цей метод доречно застосовувати на етапі узагальнення й систематизації знань. Педагог може розподілити школярів на групи та дати завдання створити рекламний буклет новели В. Стефаника «Новина». Це завдання здатне розкрити творчі задатки та здібності учнів, розвинути їх креативне мислення, фантазію, увагу.

Технологія колективного способу навчання допомагає створити позитивний робочий клімат у колективі та сприяє розвитку комунікативних здібностей учнів.

Отже, вибір освітньої технології має бути свідомим, обґрунтованим та доцільним. Він має належати безпосередньо від вікових інтересів, індивідуальних потреб та психологічних особливостей учнів. Тому, перш ніж застосувати якусь конкретну інноваційну концепцію на практиці, учитель-словесник має бути впевненим у правильності свого рішення (адже обрана технологія повинна ефективно вплинути на вивчення певного курсу та допомогти досягти позитивних результатів).

Висновки і пропозиції. Сьогодні репрезентовано багато інноваційних технологій, використовуючи які ґрунтовно підготовлений та висококомпетентний педагог зможе осучасни-

ти навчальний процес, підвищити рівень знань і, відповідно, рівень навчальних досягнень учня, прищепити школярам загальнолюдські цінності, виховати в них естетичний смак, любов до прекрасного, відкрити творчі задатки, розвинути їх логічне та критичне мислення, пам'ять, увагу, уяву тощо. Практичний досвід доводить, що саме застосування новітніх концепцій на уроках української літератури дозволяє педагогу якнайкраще презентувати новий навчальний матеріал, сприяє високому рівню засвоєння змісту, формуванню стійкої мотивації до вивчення предмета, активізації пізнавальної діяльності та реалізації творчого потенціалу всіх учнів.

Список літератури:

1. Грачова Т.М., Жукова М.Л. Інтеракція на уроках української літератури у сучасній школі. *Молодий вчений*. № 9. 2018. С. 24–27.
2. Мариновська О. Науково-методичний супровід освітніх інновацій. Освітні інновації та передовий педагогічний досвід в закладах освіти Івано-Франківської області : наук.-метод. зб. / упоряд. : З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська та ін.; за заг. ред. Болюк З., Мариновської О., Зуб'яка Р. Івано-Франківськ : ОШПО, 2007. С. 84–125.
3. Пироженко Л.В., Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ, 2004. 192 с.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська література 10-11 класи. Рівень стандарту, академічний рівень. Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>
5. Тютюнник Г.М. Вибрані твори / Упорядкув., передм., прим. П.П. Засенка. Київ : Грамота, 2008. 400 с.
6. Хвильовий М. Новели, оповідання «Повість про санаторійну зону», «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети / за ред. І.О. Дзеверін (голова) [та ін.]. Київ : Наукова думка, 1995. 816 с.

References:

1. Hrachova T.M., Zhukova M.L. (2018). Interakcija na urokakh ukrajinsjkoji literatury u suchasnij shkoli [Interaction in the lessons of ukrainian literature in modern school]. *Molodyj vchenyj*, no. 9, pp. 24–27.
2. Marynovska O. (2007). Naukovo-metodychnyi suprovid osvitynih innovatsii. Osvitni innovatsii ta peredoviy pedahohichnyi dosvid v zakladakh osvity Ivano-Frankivskoi oblasti [Scientific and methodological support of educational innovations. Educational innovations and advanced pedagogical experience in educational institutions of Ivano-Frankivsk oblast]. Ivano-Frankivsk : OIPPO.
3. Pyrozhenko L.V., Pometun O.I. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia : naukovo-metodychnyi posibnyk [A modern lesson. Innovative technologies of teaching]. Kyiv.
4. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv (2017). Ukrainaska literatura 10-11 klasy. Riven standartu, akademichnyi riven. [The program for secondary schools. Ukrainian literature 10-11 grades. Standard level, academic level]. Kyiv. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>
5. Tiutiunnyk H.M. (2008). Vybrani tvory [Selected works]. Kyiv : Hramota.
6. Khvylovyi M. (1995). Novely, opovidannia «Povist pro sanatoriinu zonu», «Valdshnepy». Roman. Poetychni tvory. Pamflety [Novel. Story «Tale of sanatorium zone». «Waldshnepi». Romance. Poetry. Pamphlets]. Kyiv : Naukova dumka.